

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”
Qo‘qon davlat universiteti
rektori D.Sh.Xodjayeva
30-iyun 2025-yil

**MAXSUS PEDAGOGIKANING KLINIK ASOSLARI
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	100000-Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000- Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60110300 –Maxsus pedagogika (Surdotarjimonlik)

Fan/modul kodi MPKA13409		O‘quv yili 2025-2026	Semestr 3-4	YeCTS - Kreditlar 5-4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta’lim tili O‘zbek		Haftadagi dars soatlari 4-4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)		Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Maxsus pedagogikaning klinik asoslari	120		150	270
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o‘qitishdan maqsad - bo‘lajak mutaxassislarga bolalardagi nuqsonlarning bartaraf etilishida tibbiy bilimlarning o‘rni alohida ekanini bilgan xolda, imkoniyati cheklangan bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari,patologiyadagi xolatning kechishi,klinik shakllari, asoratlari va uning oqibatida bola aqliy ,ruhiy va jismoniy rivojlanishiga salbiy ta’siri haqida tushunchaga ega bo‘lishi lozim. Fanning vazifasi – Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani bir nechta modularni qamrab olgan ularga: nevrapatologiya, tiflopatologiya, surdopatologiya, logopatologiya, psixopatologiya va aqli zaiflik klinikasidir. Fan maxsus fanlar bilan birgalikda faoliyat olib borib,imkoniyati cheklangan bolalarda tibbiy-korreksion ishlarni olib borilishida va samarali natija berish imkoniyat yaratadi. Fanning yetakchi TOP-300 xalqaro universitetlari dasturi asosida tayyorlanganligi: Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani dasturi dunyoning yetakchi oliy ta’lim muassasalaridan biri bo‘lgan Kyoln universiteti (Germaniya)ning Murakkab nogironligi bo'lgan odamlarni reabilitatsiya qilish fanining o‘quv dasturi asosida takomillashtirilgan. Mazkur universitet QS World University Rankings 2024 bo‘yicha 287- o‘rinni egallagan bo‘lib, maxsus pedagogikaning klinik asoslari sohasi bo‘yicha yuqori malakali ilmiy-uslubiy bazaga ega. Dasturda quyidagi asosiy jihatlar inobatga olingan: Nazariy va amaliy yondashuv uyg’unligi - Kyoln universitetining Murakkab nogironligi bo'lgan odamlarni reabilitatsiya qilish kursida murakkab nogironligi bo'lgan odamlarning ehtiyojlarini baholash va ularni turli ta'lim va reabilitatsiya muassasalarida yashash sharoitlariga qo'llash asosida takomillashtirish amaliyoti ham keng yoritiladi. Xalqaro standartlarga muvofiqlik- Asosiy e'tibori murakkab nogironlarga, ya'ni hayotiy vaziyati zaiflikning kuchayishi, ijtimoiy chetlanish xavfining ortishi va asosan umrbod qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ehtiyoj kabi o'ziga xos xususiyatlar bilan ajralib turadigan odamlarga				

qaratilgan. Hayotiy vaziyat murakkab nogironligi bo'lgan odamlar uchun pedagogika va rehabilitatsiya kontekstidagi barcha faoliyat sohalarini qamrab oladi va individual moyillik va ijtimoiy asos sharoitlarining biopsixosoz ijtimoiy o'zaro bog'liqligi bilan belgilanadi.

Tanqidiy fikrlash va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish- Murakkab nogironligi bo'lgan shaxslarni rehabilitatsiya qilish o'quv dasturi orqali talabalar rehabilitatsiya kontekstidagi tizimlar, jarayonlar va faoliyat sohaları to'g'risida ilmiy fikr yuritish, tahlil qilish va ular doirasida harakat qilish, tadbirlarni rejalashtirish va baholash hamda ularni ilmiy yordam bilan yanada rivojlantirish uchun zarur ilmiy va uslubiy bilimlarga ega bo'ladilar.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

III. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

I-MODUL: NEVROPATOLOGIYA

1.Mavzu. "Maxsus pedagogikaning klinik asoslari" fanining maqsad va vazifalari.

Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fanill. Fanning maqsad va vazifalari. Uning defektologik fanlar tizimida tutgan o'rni. Boshqa fanlar bilan aloqasi.

2- Mavzu. Odam nerv sistemasining tuzilishi va funksiyalari.

Asab tizimining evolyusiyasi .Inson asab tizimining rivojlanishi. Motor va sensomotor funksiyalarining ishlab chiqishi

3- Mavzu. Nerv sistemasini o'rganish usullari.

Nerv hujayrasi, nerv tolasi, gliya, sinaps. Bosh miya qon va orqa miya suyuqligi sirkulyasiyasi.Kranial nervlar (12 juft). Nerv sistemasining uch bo'lim (blok) faoliyati.

4- Mavzu. Oliy nerv faoliyatini amalga oshiruvchi asosiy mexanizmlar.

Shartsiz va shartli reflekslar. Analizatorlar. Nerv jarayonlarining qo'zg'alishi va tormozlanishi.Signal sistemalarining fiziologik mexanizmi. Oliy nerv faoliyatining turlari

5- Mavzu. Bolalar nevrapatologiyasi.

Bolalikda nerv sistemasi kasalliklarining sabablari. Bosh miya asosiy patologiyasi. Bosh miyaning inson hayoti davomida orttirilgan kasalliklariga

6-Mavzu. Alohida yordamga muhtoj bolalarda harakat funksiyalarining buzilishi.Sezgi funksiyalarining buzilishlari.

Tayanch harakat a'zolarining rivojlanish xususiyatlari. Sezgi funksiyalarining buzilishlari. Sezgining neyrofiziologik asoslari. Sezgi turlarining psixologik tavsifi.

7-Mavzu. Xususiy nevropatologiya.

Zo'rayib boruvchi mushak sistemasi kasalliklari.
Miyachani tekshirish usullari. Kasallikni etiopatogenezi, kechishi va asoratlari.

8-Mavzu. Bosh miyaning infeksiyon kasalliklari.

Kasallikning etiopatogenezi. Kasallikning kechishi va asoratlari. Bolalarda meningit. Kasallik tasniflanishi va asoratlari. Bosh miyaning abscess kasalligini tashxislash.

9-Mavzu. Bosh miyaning qon-tomir kasalliklari.

Bosh miyaning qon-tomir kasalliklari etiopatogenezi. Kasallikning belgilari, kechishi va asoratlari. Bosh miya qon tomirlari aterosklerozi.

10-Mavzu. Bosh miya jarohatlari, miya falaji, astenik xolat.

Kasallikning etiopatogenezi, kechishi va asoratlari. Kasallik belgilari. Kasallik kechishi va asoratlari. Epilepsiya (tutqanoq) kasalligi.

11- Mavzu. Bolalarda nutq patologiyasining nevrologik asoslari.

Nutq rivojlanishining fiziologi rivojlanish mexanizmlari. Bolalardagi nutq rivojlanishidagi nuqsonlar. Nutq nuqsonlanuqsolari va funksiyalarning yetishmasligi.

12-Mavzu. Bolalardagi ruhiy va jismoniy rivojlanishdagi kamchiliklarni o'rganish va bartaraf etishda tibbiy-psixologik va pedagogik yondoshuvning ahamiyati.

Klinik umumiy tamoyillarini tekshirish. Differensial tashxis. Maslahat. Anamnestik ma'lumot. TPPK ni amaliy faoliyat bilan bog'liqligi. Irsiyat va genetika.

13-Mavzu. Bolalardagi ruhiy va jismoniy rivojlanishdagi kamchiliklarni o'rganish va bartaraf etishda tibbiy-psixologik va pedagogik yondoshuvning ahamiyati.

Kranioserebral innervatsiyani tadqiq etish. Motor sohani tadqiq etish.

Aqliy sohani tadqiq etish. Pedagogik tekshirish. Qo'shimcha tekshirish usullari. Kamissiya xulosasini tuzish.

14-Mavzu. Psixologik-pedagogik kuzatishlar va bolalar rivojlanishidagi og'ishlarni korreksiyalash usullari MTM va oilada.

Tibbiy psixologik va pedagogik konsalting. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni erta aniqlash. Tibbiy-psixologik-pedagogik majmuasi. Kuzatishlar dinamikasi.

2-MODUL SURDOPATALOGIYA.

15-Mavzu. Eshitish a'zosi anatomiyasi va fiziologiyasi haqida qisqacha ma'lumot.

Inson eshitish analizatorlari tizimi va tovushni his etish. Inson eshitish analizatorlari tizimi. Tovushning akustik va fizik xususiyatlari.

16- Mavzu. Eshitish a'zosi va eshitish analizatorining zararlanish belgilari va sindromlari.

Inson eshitish organlari asosiy patologiyasi.

Inson eshitish organlari patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Ularning inson salomatligiga ta'siri. Muhit va unda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanishi.

17-Mavzu. Eshitish a'zolarining asosiy patologiyasi. Eshitish organlari kasalliklari tasnifi.

Tashqi quloqning tuzilishi. Tashqi quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari etiologiyasi. O'rta quloqning tuzilishi. O'rta quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari etiologiyasi. Ichki quloqning tuzilishi. Ichki quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari. Ularni aniqlash metodlari.

18-Mavzu. Eshitish qobiliyatini tadqiqot metodi.

Eshitish qobiliyatini zamonaviy tekshirish usullari. Nutq va kamertonlar bilan tekshirish. Audiometriya. Tashqi va nutqli audiometriya. Otokopiya.

Yordamchi eshitish apparatlarining tasnifi. Zamonaviy yordamchi eshitish apparatlari turlari va ularni tavsiya etish.

19- Zaif eshituvchi bolalar rivojlanishining psixo-fiziologik xususiyatlari Kar bolalar ruhiyatini o'rganish. Eshitishning buzilish sabablari. Eshitishning buzulishini biologik omillari.

3-MODUL LORPATALOGIYA.

20-Mavzu. Nutq a'zolari a'zolari haqida umumiy ma'lumot.

Nutq sistemalarining anatom-fiziologik tuzilishi.

Nutqning rivojlanishida optik va akustik sistemaning ahamiyati. Bolalarda nutqning rivojlanishida ko'rish va eshitishning ahamiyati.

21-Mavzu. Nutq sistemasi bo'limlarning anatomo-fiziologik faoliyati.

Nutq sistemasida markaziy va periferik bulimlarining dinamik faoliyati.

22-Mavzu. Nutq artikulyasion bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati.
Artikulyasion bo'lim tuzilishi, faoliyati va nevrologik asoslari. Artikulyasiya apparatining hosil bo'lishida va ovoz hosil bo'lishida BMN ning ishtroki.

23- Mavzu. Nutq ovoz bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati.
Ovoz bo'limining tuzilishi, faoliyati va nevrologik asoslari. Nutqning ovoz chiqaruvchi tomonining shakllanishida miyachaning roli.

24- Mavzu. Nutq nafas bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati.
Nafas olish, nafas olish sikli, uning fazalari, fiziologik xususiyatlari.

25- Mavzu. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Alaliya va Afaziya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.

26- Mavzu. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Dizatriya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.

27- Mavzu. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Anatriya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.

28- Mavzu. Nutqning markaziy bo'lim faoliyatining funksional buzilishlari.
Logonevroz. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.

29- Mavzu. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
Artikulyasion bo'lim kamchiliklari. Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari.

30- Mavzu. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
Ovoz bo'limi buzilishlari va kasalliklari. Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari.

31- Mavzu. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
Nafas bo'limi kamchiliklari va buzilishlari.
Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari.

32- Mavzu. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.

Umumiy somatik kasalliklardagi nutq buzilishlari.

(FFN):dislaliya.Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari

33- Mavzu. Fonetik va fonematik nutq buzilishlarining fiziologik mexanizmlari.

Leksik va grammatik nutq buzilishlari.Yozma nutqning buzilishi.

34– Mavzu. Nutq nuqsonlarini tibbiy-pedagogik tekshirish usullari.

Nutqiy kamchiligiga ega bo'lgan bolalarga tibbiy-pedagogik yondoshuv usullari.Yoshga nisbatan kelib chiquvchi nutq nuqsonlarini o'rganish metodlari

35. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning psixo-fiziologik xususiyatlari.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning fiziologik va psixologik o'ziga xos xususiyatlari xolati. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning tibbiy-pedagogik-psixologik xususiyatlari. Bolalar nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning xolatining ruhiy va jismoniy rivojlanishga ta'siri.

36-mavzu. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning fiziologik va psixologik o'ziga xos xususiyatlari.

Kar,saqov va zaif eshituvchi bolalarning fiziologik va psixologik o'ziga xos xususiyatlari xolati. Eshituv faoliyati kamchiliklarini tibbiy-pedagogik-psixologik xususiyatlari.

4-MODUL. TIFLOPATALOGIYA.

37- Mavzu. Ko'rish organi anatomiyasi va fiziologiyasi haqida qisqacha ma'lumot.

Ko'z soqqasining tuzilishi va uning ko'rish idrokidagi ahamiyati. Ko'rish organining shaffof strukturalari: kornea, linza, oldingi va orqa kameralari, shishasimon tana va ularning ko'rish jarayonidagi roli. Turar joy va yaqinlashuvda okulomotor muskullarning roli. Tuzilishi va vazifalari. Ontogenez davrida ko'z soqqasi rivojlanishining yoshga bog'liq xususiyatlari

38-Mavzu. Ko'rish analizatorining tuzilishi va uning ruhiy jarayonlarning shakllanishidagi o'rni.

Bolalarda ruhiy jarayonlarni shakllantirishda ko'rgazmalilikning ahamiyati. Vizual tizimning intrauterin rivojlanishi. Ko'rish analizatorining tuzilishi.Retina, optik asab, subkortikal vizual markazlar tuzilishi. Birlamchi va ikkilamchi kortikal sohalar tushunchasi. Ko'rgazmalilikning neyrofiziologik asoslari. Rang va yorug'likni sezishning asosiy nazariyalari.

39- Mavzu. Ko‘rish analizatorining tuzilishi va uning ruhiy jarayonlarning shakllanishidagi o‘rni.

Bolalarda ruhiy jarayonlarni Ko‘rish o‘tkirligi (jadvallar), periferik va ranglarni ko‘rish tadqiqotlari. Bolalarda ko‘rish o‘tkirligini o‘rganish xususiyatlari. Belgilari: qizil ko‘z soqqasining belgilari va ko‘z soqqasining oqligi. Ko‘rish analizatorining zararlanishining Topik diagnostikasi

40- Mavzu. Ko‘rish sezgisining patologiyasi.

Oftalmologiya klinik tibbiy tekshiruvlari. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bemorni tekshirish xususiyatlari. Ko‘rish a‘zosi kasalliklari. Giperopiya va miopiya buzilishlarining etiologiyasi, patogenezi, klinik ko‘rinishlari va darajalari. Katarakta, glaukoma ta‘riflari va ularning tasnifi.

5-MODUL. PSIXOPATOLOGIYA VA AQLI ZAIFLIK KLINIKASI.

41- Mavzu. Bolalardagi ruhiy salomatlik mezonlari.

Ruhiy kasalliklarning xalqaro 10 ta tasnifini ko‘rib chiqish va diagnostik kategoriyalar

42-Mavzu. Psixopatologik simptomlar, simptom majmualari va sindromlar.

Ruhiy buzilishning xillari, turlari va turi. Kasallikning boshlanishi. Boshlang‘ich davri. Barqarorlashtirish bosqichi. Kasallikning oqimi. Psixotik va psixotik bo‘lmagan kasalliklar.

43- Mavzu. Erta bolalik autizmi.

Ta‘rifi, o‘rganish tarixi. Etiologiyasi. Klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi, nutq rivojlanishining idiosinkraziyasi, jismoniy patologik javob atrof-muhit, hisobga olish alomat, qo‘rquvlar, autostimulation, o‘z-o‘ziga zarar, xulq-atvor, o‘ziga xos ko‘nikmalar va boshqalar. Tashxis qiyinchiliklari va pedagogik korreksiya.

44- Mavzu. Bolalardagi nevroz va psixoz xolatlari. Psixopatiyalar.

Ta‘rifi, o‘rganish tarixi. Etiologiyasi. Klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi, nutq rivojlanishining idiosinkraziyasi, jismoniy patologik javob atrof-muhit, hisobga olish alomat, qo‘rquvlar, autostimulation, o‘z-o‘ziga zarar, xulq-atvor, o‘ziga xos ko‘nikmalar

45- Mavzu. Bolalardagi shizofreniya.

Ta‘rifi, o‘rganish tarixi. Etiologiyasi. Klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi, nutq rivojlanishining idiosinkraziyasi, jismoniy patologik javob atrof-muhit, hisobga olish alomat, qo‘rquvlar, autostimulation, o‘z-o‘ziga zarar, xulq-atvor, o‘ziga xos ko‘nikmalar va boshqalar. Tashxis qiyinchiliklari va pedagogik korreksiya.

46-Mavzu. Aqli zaiflikning neyrofiziologik asoslari haqida umumiy fikrlar.

Intellekt tushunchasi, intellektual buzilishlarning bilish jarayonlari bilan aloqasi.

47-Mavzu. Aqliy zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi.

Intellektual buzilishlarning psixopatologik sindromlari.

Aqliy nogironlikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi. Aqli zaiflikdagi anaomo-fiziologik buzilishlar.

48- Mavzu. Demensiya.

Klinik ko‘rinishdagi demensiyaning xususiyatlari: aqlning ustunligi bilan, hissiy va shaxsiy tuzilmaning ustunligi bilan aralash.

49 - Mavzu. Intellektual nogironlik chegara shakllari.

Ruhiiy rivojlanishi sustlashgan bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari. Aqli zaif bolalarning umumiy va o‘ziga xos neyrolologik xususiyatlari. Ta’lim muassasalari.

50- Mavzu. Nogiron bola rivojlanishining barcha bosqichlarida davolash-pedagogik chora-tadbirlar.

Nogiron bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari. Aqli zaif bolalarning umumiy va o‘ziga xos neyrolologik xususiyatlari. Ta’lim muassasalari.

Mavzu: Diagnostika, ta'lim va aralashuvni rejalashtirish.

Reabilitatsiya kontekstidagi tizimlar, jarayonlar va faoliyat sohalari to‘g‘risida ilmiy fikr yuritish, tahlil qilish va ular doirasida harakat qilish, tadbirlarni rejalashtirish va baholash hamda ularni ilmiy yordam bilan yanada rivojlantirish uchun zarur ilmiy va uslubiyotlar

Mavzu: Murakkab nogironligi bo'lgan odamlarni reabilitatsiya qilish.

Murakkab nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilish fanining mazmuni nazariy va tadqiqotga yo'naltirilgan bo'lib, reabilitatsiya fanining markaziy savollariga asoslanib, odamlar guruhining o'ziga xos hayotiy vaziyatini va buning natijasida turli kasbiy sohalardagi mutaxassislariga qo'yiladigan talablarni ko'rib chiqadi.

III. Amaliy mashg‘ulotlari buyicha ko‘rsatma va tavsiyalar

(Mustaqil ta’lim)o‘quv rejada ko‘rsatilgan turi (nomi) bo‘yicha yoziladi)

IV. Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani rejalashtirilgan amaliy mashg‘ulotlar nazariy mashg‘ulotlarda olingan bilimlarni mustahkamlashga hizmat qiladi. Uning mazmuni psixik va jismoniy rivojlanishda nuqsoni

bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik tadbirlarni samarali tashkil etishga yo'naltirilgan.

1. "Maxsus pedagogikaning klinik asoslari" fanining maqsad va vazifalari. Ta'lim va tarbiya mexanizmlarining neyrofiziologik asoslari: nerv sistemasining yoshga nisbatan rivojlanishi va shakllanishi.
2. Rivojlanishning kritik davrlari: patologiya sharoitida neyropsixik funktsiyalarning rivojlanishi va shakllanishidagi ijobiy va salbiy omillar.
3. Miyaning eng muhim funksional tizimlarining rivojlanishi: nerv sistemasi, uning bo'limlari va turlari. Anatomo-fiziologik xolati. Yoshga nisbatan shakllanishi.
4. Odam nerv sistemasining tuzilishi va funksiyalari. Rivojlanishning muhim davrlarida bola miyasining zaifligi.
5. Kranial nervlar: kranial nervlarning anatomik va funksional rivojlanishi, patologik xolatlarning sabablari va uning asoratlari. Tekshirish usullari va patologiya asoratlari.
6. Bosh miya va orqa miyaning asosiy yo'llari: bosh miya o'tkazuvchi yo'llarining anatomik va funksional faoliyati. Patologiyadagi oqibatlari va asoratlari. Tekshirish usullari va tibbiy pedagogik chora-tadbirlari.
7. Oliy nerv faoliyati. Nerv sistemasining reflektor mexanizmi: oliy nerv faoliyatining rivojlanish davrlari. Reflektor sistemaning bola rivojlanishidagi ahamiyati va nuqsonlarni erta aniqlashdagi roli.
8. Nerv jarayonlari dinamikasi: nerv jarayonlari dinamikasi ta'sir etuvchi zararli omillar va patologiyadagi xolati. Tekshirish usullari va tibbiy choralari.
9. Analizatorlar: turlari, anatomo-fiziologik xolati. Patologiyadagi sabablari va asoratlari. Tibbiy-pedagogik chora-tadbirlari.
10. Asab jarayonlarining qo'zg'alishi va tormozlanishi: qo'zg'alish va tormozlanish, ular dinamikasining rivojlanishi, shakllanishi. Patologiyadagi xolati. Tekshirish usullari va tibbiy choralari.
11. Atrof olamni anglashda signal tizimlarining fiziologik mexanizmi: signal sistemalarning turlari yoshga nisbatan rivojlanishi, anatomo-fiziologik xolati. Patologiyadagi ko'rinishlari, sabablari va asoratlari.
12. Asab sistemasi kasalliklarining sabablari: patologiya etiologiya va patogenez. Kasallikning rivojlanish bosqichlari va klinik shakllari. Asoratlarning og'irlik darajalari.
13. Nevrologik buzilishlarning belgilari va sindromlari: nevrologik buzilishlarning asosiy buzilish belgilari aqliy, ruhiy, sezgi va xarakter buzilish sindromlari.

14. Alohida yordamga muhtoj bolalarda motor, sensor va vegetativ funksiyalarining buzilishi: alohida yordamga muhtoj bolalarda motor, sensor va vegetativ funksiyalarining buzilish sabablari, klinik shakllari. Bolalar bilan olib boriladigan tibbiy ko'rik va davo choralarining ahamiyati.
15. Nerv sistemasining asosiy kasalliklar klassifikatsiyasi va uning bola rivojlanishiga ta'siri: nerv sistemi kasalliklarining turlari va yoshga nisbatan asoratlari. Reabilitatsiya va abilitatsiya.
16. Rivojlanish anomaliyalari: anomaliyalar kelib chiqishining davrlarga nisbatan o'ziga xos sabab va oqibatlari.
17. Genetik kasalliklar: genetik anomaliyalar kelib chiqishining davrlarga nisbatan o'ziga xos sabab va oqibatlari. Genetik kabinetlar faoliyati va tekshirish usullari.
18. Zo'rayib boruvchi nerv-mushak sistemi kasalliklari: nerv-mushak sistemi kasalliklarining turlari va asoratlari. Tibbiy ko'rik va tibbiy - pedagogik - psixologik choralari.
19. Bolalarda asab sistemi ining yuqumli kasalliklari va ularning oqibatlari: bolalarda asab sistemasining yuqumli kasalliklari ularning oqibatlari va asoratlari. Tibbiy ko'rik va tibbiy - pedagogik - psixologik choralari.
20. Bolalarda qon-tomir sistemiining kasalliklari va ularning oqibatlari: bolalarda qon-tomir sistemiining kasalliklarining turlari etiopatogenezi, oqibatlari. Tibbiy ko'rik va tibbiy - pedagogik - psixologik choralari.
21. Bolalarda bosh miyaning jarohatlari va ularning oqibatlari: bolalarda bosh miyaning jarohatlarining turlari etiopatogenezi, oqibatlari. Tibbiy ko'rik va tibbiy - pedagogik - psixologik choralari.
22. Talvasa sindromi: klinik shakllari, kechishi, asoratlari va tibbiy pedagogik-psixologik choralari.
23. Bolalar miya falaji: etiopatogenezi, klinik shakllari, reabilitatsiyasi. BMFda olib boriladigan tibbiy choralari. Kompleks nuqsonni aniqlash va tibbiy-pedagogik choralari MTM va oilada.

SURDOPATOLOGIYA.

1. Eshitish analizatorlari tizimi: nevro-fiziologik asoslari va shakllanishi. Tovush va uning xususiyatlari.
2. Eshitish analizatorlari anatomiyasi: anatomo -fiziologik xolati va yoshga nisbatan rivojlanishi. Tovush qabul qilish va uzatish.
3. Eshituv analizatorining asosiy patologiyasi.
4. Eshituv analizatori patologiyasining etiologiya va patogenezi.
5. Patologiyaning asoratlari va oqibatlari.

6. Eshitish a'zolari patologiyasini tashxislash: akustik sistemaning tekshirish usullari buzilishning og'irlik darajalarini belgilash.
7. Kar-soqovlik tushunchasi: ikkala nuqsonning birga namoyon bo'lish xususiyatlari. Mazkur toifa bolalar tibbiy va pedagogik korreksiyasining o'ziga xosligi.
8. Psixologik-pedagogik kuzatishlar va bolalar rivojlanishidagi og'ishlarni korreksiyalash usullari MTM va oilada ta'lim muassasasiga tashrif.
9. Nutqning rivojlanishida optik va akustik sistemaning ahamiyati: bola rivojlanishida optik, akustik sistemalar, xarakat va sezgi sistemalarining nutqning rivojlanishidagi nevrologik asoslari.
10. Nutqning rivojlanishida optik va akustik sistemaning ahamiyati. Bolalarda nutqning rivojlanishida ko'rish va eshitishning ahamiyati.
11. Nutq sistemalari faoliyatining neyrofiziologik asoslari. Nutq sistemasining faoliyatida nerv sistemalarining funksional birligi.
12. Nutq artikulyasion bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati. Artikulyasion bo'lim tuzilishi, faoliyati va nevrologik asoslari. Artikulyasiya apparatining hosil bo'lishida va ovoz hosil bo'lishida BMN ning ishtroki.
13. Nutq ovoz bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati.
14. Ovoz bo'limining tuzilishi, faoliyati va nevrologik asoslari. Nutqning ovoz chiqaruvchi tomonining shakllanishida miyachaning roli.
15. Nutq nafas bo'limining anatomo-fiziologik faoliyati.
16. Nafas olish, nafas olish sikli, uning fazalari, fiziologik xususiyatlari
17. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
18. Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Alaliya va Afaziya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.
19. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
20. Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Dizatriya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.
21. Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi.
22. Markaziy nutq bo'limi patologiyasi. Anatriya. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.
23. Nutqning markaziy bo'lim faoliyatining funksional buzilishlari. Logonevroz. Etiopatogenezi va uning klinik shakllari.
24. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
25. Artikulyasion bo'lim kamchiliklari. Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari.
26. Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.

- 27.Ovoz bo'limi buzilishlari va kasalliklari.Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari.
- 28.Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
- 29.Nafas bulimi kamchiliklari va buzilishlari. Etiopatogenezi,uning kechishi va asoratlari.
- 30.Nutq a'zolari periferik tizimlari patologiyasi.
- 31.Umumiy somatik kasalliklardagi nutq buzilishlari. (FFN):dislaliya. Etiopatogenezi, uning kechishi va asoratlari
- 32.Ochiq va yopiq rinolaliya (manqalik): patologiyalarning etiopatogenezi va klinik shakllari.Tibbiy – pedagogik davolash choralari.
- 33.Inson nutqi nuqsonlarini o'rganish metodlari:nutqiy nuqsonlarni o'rganish asosida tibbiy va pedagogik choralarni belgilash. Psixologik-pedagogik kuzatishlar va bolalar rivojlanishidagi og'ishlarni korreksiyalash usullari MTM va oilada. Ta'lim muassasasiga tashrif.

TIFLOPATOLOGIYA.

1. Inson ko'rish analizatorlari tuzilishi: optik funktsiya.
2. Ko'rish analizatorlari patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi: ularning klinikasi va profilaktikasi.
3. Ko'rish qobiliyatini aniqlashning zamonaviy metodlari:tibbiyot muassasasiga tashrif.
4. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar rivojlanishining psixik xususiyatlari: mazkur toifa bolalar rivojlanishining fiziologik xususiyatlari.
5. Psixologik-pedagogik kuzatishlar va bolalar rivojlanishidagi og'ishlarni korreksiyalash usullari MTM va oilada. Ta'lim muassasasiga tashrif.

PSIXOPATOLOGIYA VA AQLI ZAIFLIK KLINIKASI.

1. Bolalardagi ruhiy salomatlik mezonlari:ruhiy kasalliklarning XKK-10 tasnifini ko'rib chiqish va diagnostik kategoriyalar.
2. Psixopatologik simptomlar, simptom majmualari va sindromlar: psixopatologiyada simptom tushunchasi. Ijobiy va salbiy alomatlar.
3. Majburiy, qo'shimcha, ixtiyoriy alomatlar. Psixopatologiyada sindrom tushunchasi. Kengaytirilgan va abortiv sindromlar.
4. Psixopatologik simptomlar, simptom majmualari va sindromlar: ruhiy buzilishning xillari, turlari va turi. Kasallikning boshlanishi. Boshlang'ich davri. Barqarorlashtirish bosqichi.Kasallikning oqimi.
5. Psixotik va psixotik bo'lmagan kasalliklar.
6. Erta bolalik autizmi:ta'rifi, o'rganish tarixi. Etiologiyasi.Klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi,nutq rivojlanishining idiosinkraziyasi, jismoniy patologik javob atrof-muhit, hisobga olish alomat, qo'rquvlar, autostimulation, o'z-o'ziga zarar,xulq-atvor, o'ziga xos ko'nikmalar va boshqalar. Tashxis qiyinchiliklari va pedagogik korreksiya.
7. Bolalardagi nevroz va psixoz xolatlari: Ta'rifi, o'rganish tarixi. Etiologiyasi.Klinik belgilari.

	8. Psixopatiyalar: Ta'rifi, o'rganish tarixi. Etiologiyasi.Klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi. 9. Bolalardagi shizofreniya:etiologiyasi,klinik belgilari: ijtimoiy hamkorlikning buzilishi, jismoniy patologik javob atrof-muhit, hisobga olish alomat, qo'rquvlar, autostimulation, o'z-o'ziga zarar,xulq-atvor, o'ziga xos ko'nikmalar va boshqalar. Tashxis qiyinchiliklari va pedagogik korreksiya. AQLI ZAIFLIK KLINIKASI 1. Aqli zaiflikning neyrofiziologik asoslari haqida umumiy fikrlar:intellekt tushunchasi, intellektual buzilishlarning bilish jarayonlari bilan aloqasi. 2. Aqliy yetishmovchilik ta'limotining rivojlanishidagi tarixiy bosqichlar: davrlari kesimidagi taxlili. 3. Oligofreniya tasnifi va ularning klinik-pedagogik xususiyatlari: aqliy zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi. 4. Intellektual buzilishlarning psixopatologik sindromlari 5. Aqliy nogironlikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi: aqli zaiflikning xronologik yoshi, zaiflik darajasi, aqliy, nutq va ijtimoiy faoliyat darajasi bo'yicha rivojlanish xususiyatlari. 6. Aqli zaiflik darajalari: hissiyot va idrok jarayonlarining buzilishi, diqqatning buzilishi,fikrlash, xotira, his-tuyg'ular. Nutq buzilishi. Statik va lokomotor vazifalari. Diqqatning buzilishi 7. Aqli zaiflikdagi anaomo-fiziologik buzilishlar: oligofreniyada miyaning mikroskopik va makroskopik strukturaviy xususiyatlari. Biokimyoviy buzilishlarning aqli zaiflikka olib kelishi 8. Miyaning bioelektrik faoliyati:nerv jarayonlari dinamikasi.qo'zg'alish va tormozlanish patologiyasi. 9. Xromosoma kasalliklarida aqli zaiflik:etiopatogenezi,klinik shakllari.Tibbiy-pedagogik choralar. 10.Oligofreniyaning irsiy (monogenik) shakllari: etiopatogenezi,klinik shakllari.Tibbiy-pedagogik choralar. 11.Aralash turi:oligofreniyaning etiologiyasi (endogen-ekzogen) shakllari. Aqli zaiflikning ekzogen sabab shakllari. Aqli zaiflikning oilaviy shakllari. Aqli zaiflikning murakkab shakllari. 12.Demensiya:klinik ko'rinishdagi demensiyaning xususiyatlari: aqlning ustunligi bilan, hissiy va shaxsiy tuzilmaning ustunligi bilan aralash 13.Demensiyaning klinik variantlari:Organik (umumiy va lakunar), epileptik (konsentrik). 14.Intellektual nogironlik chegara shakllari: ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari. Aqli zaif bolalarning umumiy va o'ziga xos etiologik xususiyatlari. Ta'lim muassasalari 15.Nogiron bola rivojlanishining barcha bosqichlarida davolash-pedagogik chora-tadbirlar
--	--

16. Nogiron bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari. Aqli zaif bolalarning umumiy va o'ziga xos etiologik xususiyatlari. Ta'lim muassasalari

17. Psixologik-pedagogik kuzatishlar va bolalar rivojlanishidagi og'ishlarni korreksiyalash usullari MTM va oilada. Ta'lim muassasasiga tashrif

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Tavsiya etilayotgan mustaqil ta'limning mavzulari:

1. Polimelit kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
2. Meningit kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
3. Enstefalitlar kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
4. Bosh miya jarohatlarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
5. Epilepsiya kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
6. Nevroz kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
7. Bolalar syebral falajining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
8. Logonevrozlarning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
9. Koxlear nevit.
10. Miner kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
11. Eshituv nervining nevrinitining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
12. Toksik nevritlarning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
13. Bolalik yoshidagi kar-soqovlik va karlik.
14. Laringit kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
15. Difteriyakasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
16. Hiqildoqning qo'shimcha kasalliklarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
17. Xromosoma kasalliklarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
18. Infekstion kasallik sababli kelib chikkan oligofreniya.
19. Moddalar almashinuvining buzilishi natijasida kelib chiqqan oligofreniya.
20. Hidrostefaliyaning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
21. Mikrosteftaliyaning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
22. Jarohatlanish natijasida kelib chiqqan oligofreniyaga ta'rif bering.
23. Shizofrenik demensiyaning kelib chiqish sabablari va asoratlari.

	24. Tug‘ruq travmasidan kelib chiqqan oligofreniyag ata‘rif bering. 25. Nevroz va psixozlar. 26. Neyroinfeksiyalardagi ruhiy o‘zgarishlar. Mustaqil o‘zlashtiriladigan mavzular bo‘yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3.	VI. Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba: - Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani yuzasidan bolalarda oliy nerv faoliyatining me‘yorda yoshga nisbatan rivojlanishi bilan bir qatorda patologik omillarning ta‘siri natijasida nerv sistemasi nuqsonlaridan aqliy, ruxiy va jismoniy kamchiliklarning klinik shakllari, tekshirish usullari, og‘irlik darajalari va ular bilan olib boriladigan tizmiy davolash chora-tadbirlari haqida bilimga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga bola nuqsonlarining klinik turlariga mos bo‘lgan kompleks yondoshuv ya‘ni tibbiy-pedagogik-psixologik yordamning tashkillashtirish, abilitatsiya va reabilitatsiya faoliyati haqida tasavvur va bilimga ega bo‘lishi lozim; - Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani yuzasidan bolalarda oliy nerv faoliyatining me‘yorda yoshga nisbatan rivojlanishi bilan bir qatorda patologik omillarning ta‘siri natijasida nerv sistemasi nuqsonlaridan aqliy, ruxiy va jismoniy kamchiliklarning klinik shakllari, tekshirish usullari, og‘irlik darajalari va ular bilan olib boriladigan tizmiy davolash chora-tadbirlari haqida bilimga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga bola nuqsonlarining klinik turlariga mos bo‘lgan kompleks yondoshuv ya‘ni tibbiy-pedagogik-psixologik yordamning tashkillashtirish, abilitatsiya va reabilitatsiya faoliyatidan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmasiga ega bo‘lishi lozim; - Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani yuzasidan bolalarda oliy nerv faoliyatining me‘yorda yoshga nisbatan rivojlanishi bilan bir qatorda patologik omillarning ta‘siri natijasida nerv sistemasi nuqsonlaridan aqliy, ruxiy va jismoniy kamchiliklarning klinik shakllari, tekshirish usullari, og‘irlik darajalari va ular bilan olib boriladigan tizmiy davolash chora-tadbirlari haqida bilimga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga bola nuqsonlarining klinik turlariga mos bo‘lgan kompleks yondoshuv ya‘ni tibbiy-pedagogik-psixologik yordamning tashkillashtirish, abilitatsiya va reabilitatsiya faoliyatidan to‘g‘ri va samarali foydalana oladigan malakalariga ega bo‘lishi lozim;
4.	VII. Ta‘lim texnologiyalari va metodlari: • ma‘ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish;

	• individual loyihalar; • jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. F.U.Qodirova, D.A.Pulatova. Inklyuziv ta'lim:nazariyasi va metodikasi//Darslik, Toshkent-2022. 2. Ibragimova D. Tibbiy muolajalarni bajarish uslublari. O‘quv qo‘llanma.T 2013. 3. M.Xoldorov. Maxsus pedagogikaning klinik asoslari. O‘quv qo‘llanma.T 2024. 4. Madazizova. D. Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari. O‘quv qo‘llanma. T.: TDPU – 2017. 5. Umarova.S. Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarining klinik asoslari. O‘quv qo‘llanma.T 2020. Qo‘shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. IO‘zbekistn 2017. 2. Маллер А Воспитание и обучение детей...O‘quv qo‘llanma Akademiya-2003 3. Мастюкова Е Семейной воспитание детей с отклонениями...O‘quv qo‘llanma. Vldos-2004 4. Po‘latxo‘jayeva M.R. Defektologiyaning klinik asoslari. O‘quv qo‘llanma. T.: TDPU – 20. 13 5. Sodiqova Q, Aripova S.X, Shaxmurova G.A . Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi. T.: Yangi asr avlodil - 2009. Axborot manbaalari 1. www.ziynet.uz 2. www.edu.uz 3. www.tdpu.uz 4. www.pedagog.uz 5. www.defektolog.uz 6. https://studienorientierung.uni-koeln.de/studienangebot/index_ger.html?app=true&id=411
7.	Fan dasturi Qo‘qon davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2025-yil 30-iyundagi 1-sonli qarori bilan

	tasdiqlangan.
8.	Fan/modul uchun ma'sul: L.Xayitov–Qo‘qon DU “Maxsus pedagogika“ kafedra mudiri, dotsent,p.f.b.f.d (PhD) I.Haydarov – Qo‘qon DU, Pedagogika fakulteti, “Maxsus pedagogika“ kafedra o‘qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: M.Kodirov – TDPU “Maxsus pedagogika” fakulteti dekan o‘rinbosari, v.b dotsent, p.f.b.f.d (PhD)